काव्य / संदर्भ
१५७२

चित्रवीणा

बाळकृष्ण भगवंत बोरकर

७९६०
म. ग्रं. सं. ठाणें
विषय काव्य
सं. क्र. ७५१२

मौज प्रकाशन गृह
मुंबई ४

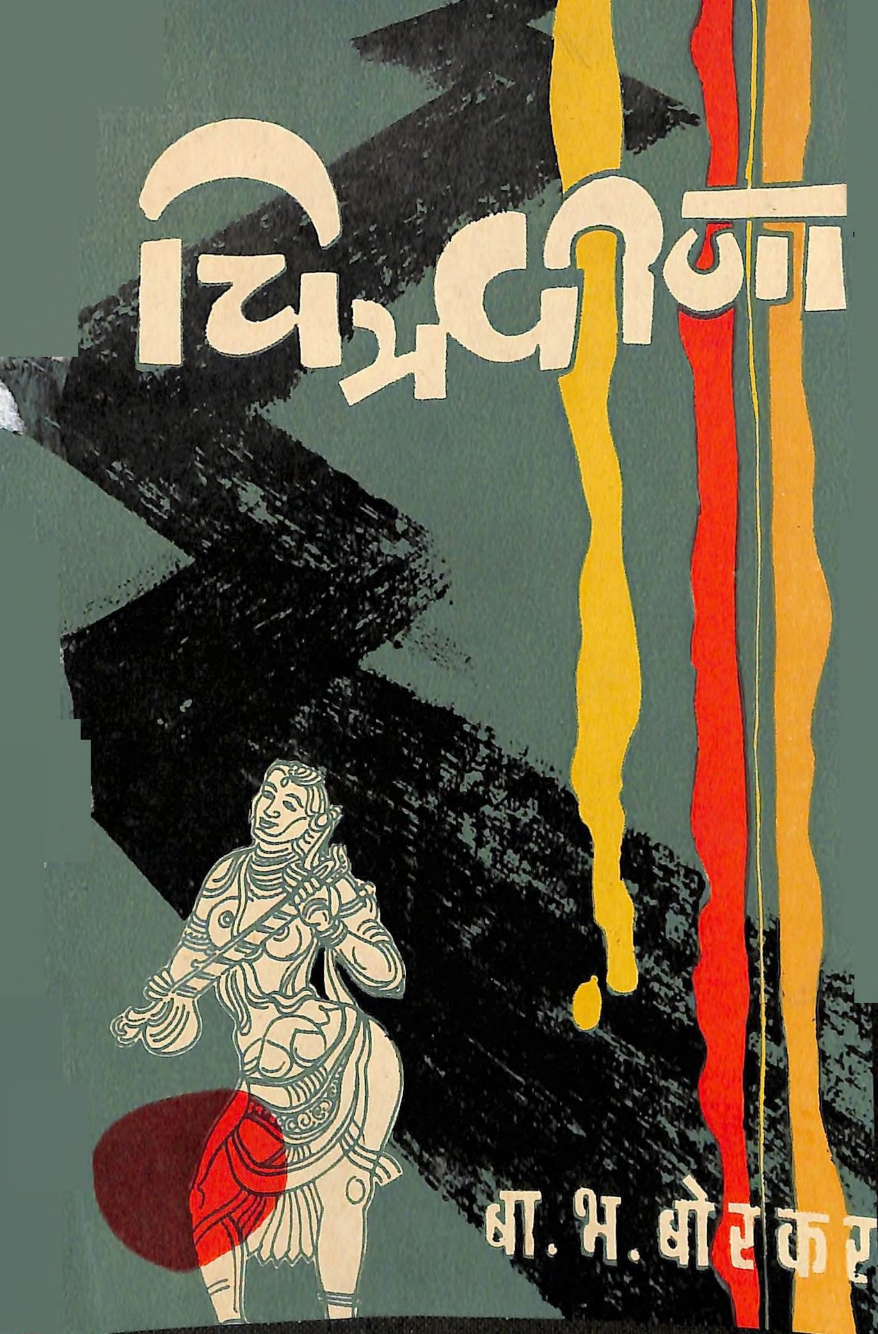
चित्रवीणा
बा. भ. बोरकर

रससिद्ध प्रतिभेचें वरदान बोरकरांना जन्मजात लाभलेलें आहे. रंग, गंध, रस, रूप यांचा लावण्यमहोत्सव म्हणजेच बोरकरांची कविता. या नदीच्या पार असलेलें यौवनाचें झाड ज्याने पाहिलें, त्याच्या पालवी-मागच्या अमृताच्या चंद्राला ज्याने स्पर्श केला, त्याची कविता अशी चिरतरुण असावी हें अगदी स्वाभाविक आहे. बोरकरांच्या कवितेंत निसर्ग अनुभवांशीं एकरूप होऊन येतो. कधी तो स्वतःचें रूप न्याहाळीत स्वरशृंगार करतो, तर कधी युगें युगें चालणाऱ्या मुशाफिरासारखा आपल्या खिन्न एकलेपणाने भारून टाकतो. आकाशमाउलीच्या भाळावरली बिलोरी कोर तो हलकेच रेखतो. 'रत्नांचे द्रव स्रवती : स्वप्निल रस लवलवती' अशी शब्दांच्या हातीं न लागणारी किमया बोरकरांच्या निसर्गप्रतिमांतून साकार होते. बोरकर हे प्रेमाचे कवि आहेत. 'जीवें भावें कुणावरी तरि प्रीतीची अतिवृष्टि करा रे' अशी उत्कट समर्पणाची शक्ति त्यांच्या प्रेमकवितेंत आढळते. शरीराचें अस्तित्व नाकारून लटक्या अध्यात्माचे गहिवर काढणें त्यांच्या प्रेमकवितेला ठाऊक नाही. ती रंगेल आहे, रंगेल आहे. पापणीच्या दाट काळ्या जाळ्यांत गुंतून धुंद होणें जसें तिला जमतें तसेंच या जाळ्यांतून मुक्त होऊन अलिप्तपणें आपल्या अनुभवाला सौंदर्यरूप देणेंहि तिला जमतें. जिथे शब्दांचा प्रपंच कमळासारखा मिटतो तो निःशब्दाचा सोहळाहि भोगून त्यांची ही प्रेमकविता कृतार्थ होते.

कविवर्य बोरकर यांच्या वयाला ३० नोव्हेंबर १९६० या दिवशीं पन्नास वर्षें पूर्ण झालीं. या निमित्ताने १९५० ते १९६० या गेल्या दहा वर्षांत त्यांनी लिहिलेल्या नव्या निवडक कवितांचा हा संग्रह प्रकाशित केला आहे.

चि त्र वी णा

बोरकरांचे

इतर काव्यसंग्रह

- ◇ प्रतिभा
- ◇ जीवनसंगीत
- ◇ दूधसागर
- ◇ आनंदभैरवी

  आणि
- ◇ बोरकरांची कविता

चित्रवीणा

मराठी ग्रंथ संग्रहालय ठाणे
११२८९
दा. क्र.

बाळकृष्ण भगवंत बोरकर

मराठी ग्रंथ संग्रहालय, ठाणे. स्थळप्रत.
अनुक्रम 28220 वि:
क्रमांक नों: दि:

मौज प्रकाशन गृह
मुंबई ४

मौज प्रकाशन : ५१ ◇

प्रथमावृत्ति : ३० नोव्हेंबर १९६० ◇

© १९६०, सौ. रुक्मिणीबाई बोरकर ◇
१८ रानडे ब्लॉक्स, पुणे ५

◇ वेष्टन :
दीनानाथ दलाल

◇ किंमत ३ रुपये

◇ मुद्रक :
वि. पु. भागवत
मौज प्रिंटिंग ब्यूरो
खटाववाडी, मुंबई ४

◇ प्रकाशक :
वा. पु. भागवत
मौज प्रकाशन गृह
खटाववाडी, मुंबई ४

माझे सुहृद
मंगेश पाडगांवकर
आणि
श्री. पु. भागवत
यांस

अनुक्रमणिका

चित्रवीणा	९
जळीं पहाटे शुक्र बिंबला	११
तुझी माया	१२
मानिनीस	१३
वरिष्ठांचीं दुरुत्तरें	१४
आज तुझ्या घरिं आल्यें	१५
हिरवळ आणिक पाणी	१६
अद्‌भुत वारा	१८
मुक्या माझ्या व्यथा-कथा	१९
मी नंदाघरची बावडि ग	२०
पावलें धारेच्याही पुढें	२२
मी अश्रांत प्रवासी	२४
मज लोभस हा इहलोक हवा	२५
माझें घर	२७
बारा मास एका क्षणीं	२९
मलयसमीर	३०
श्यामा	३१
सुटलेलें वेड	३३
भिजले घुंगुर	३४
डाळिंबीची डहाळीशी	३५
यौवनाचें झाड	३६
अजब आगळी	३८
काळी माया	३९
माझी हाला	४०
मामाचा वाडा	४३
मीलनक्षेत्र	४४
मृदुमदगति ती येते जेव्हां	४५
शारदेचा भुत्या	४८
झाडें झालीं निळीं निळीं	४९
हिमाद्रिहुनी भव्य नक्षत्रमौली	५०
सुवर्णकेशी	५२
तूं तुझाच दीप	५३
ज्ञानदेव गेले तेव्हां	५४
तिमिरांतुन ज्योतिकडे	५५
कामद्रुमाची डहाळी	५६
हृदयच जेव्हां होतें कोकिळ	५७
तोच पूर्वीचाच सुर्मा	५८
हीच हीच ती सागरवेला	५९
आतां नाहीं जवळ नि दूर	६२
आकाशाचा छंद	६४
झालें हवेचेंच दहीं	६५
अपरिचिते	६६
विरले सगळे सूर	६७
तोंवरी गाऊन घे	६८
कळकाचें पातें	६९
वळून बघतां मागें	७०

तत्त्वज्ञानी ७१
प्रार्थना ७२
वाढत्या सांजवेळे ७४
सुखा नाहीं चव ७५
फांद्यामधुनी चंद्र दिसावा ७६
दीस कसा तरि जातो ७८
क्षितिजीं आलें भरतें ग ७९
मागणें ८०
पेटलों मी फार ८१
भगवी रतन-अबोली ८२
मंद असावें जरा चांदणें ८३
भिजून आल्या ग ८४
मोकळें किती वाटे ८५
पाऊस रात्रीं होऊन गेला ८६
घनसगर्भ नजर एक ८७
मंदावतां सगळीं उन्हें ८८
कौलारावर लाल खेळतो ८९
सरिंवर सरी आल्या ग ९०
तुला पहावें ९२
आज पहाटे ९४
नजर तुझी ९६
वाटच होती बघायची तर ९७
घाव राहो वाहता हा ९८
तें स्वप्न एक होतें ९९
जळण्यांतहि सुख आहे १००

चित्रवीणा

निळ्या जळावर कमान काळी
कुठें दुधावर आलीं शेतें
थंडाव्याचीं कारंजींशीं
कुठें गर्द बांबूचीं बेटें

जिकडेतिकडे गवत बागडे
कुठें भिंतिच्या चढे कडेवर
ती म्हातारी थरथर कांपे
सुखासवें होउनी अनावर

तारांमधला पतंग कोठें
भुलून गेला गगनमंडला
फणा डोलवित झोंबूं पाहे
अस्तरवीच्या कवचकुंडला

उंचवट्यावर म्हशी गोठल्या
तसेच कोठें कातळ काळे
वर्ख तृतिचा पानोपानीं
बघून झाले ओले ओले

कोठें तुटल्या लाल कड्यावर
चपळ धीट बकरीचीं पोरें
एक त्यांतलें लुचे आइला
सटीन-कांती गोरें गोरें

ठाणे
दा. क्र. ९९२८०

फुलपांखरी फूलथव्यावर
    कुठें सांडलीं कुंकुम-टिंबें
आरसपानी पाण्यावरतीं
    तरत्या बगळ्यांचीं प्रतिबिंबें

कुठें आवळीवरी कावळा
    मावळतीचा शकून सांगे
पूर्वेला राउळ इंद्राचें
    कोरिव संगमरवरीं रंगे

घाटामध्यें शिरली गाडी
    अन् रात्रीचा पडला पडदा
पण चित्रांची विचित्र वीणा
    अजून करिते दिडदा दिडदा

जळीं पहाटे शुक्र बिंबला

स्फटिक-शिळेसारख्या बिलोरी
जळीं, पहाटे शुक्र बिंबला
निज चंचूनें त्यास टिपाया
वेडा कुणि तरि हंस धुंदला

थरारलें माझिया लोचनीं
त्या बिंबापरि सोज्ज्वळ पाणी
निश्चळ शीतळ देह जाहला
नितळ निळा त्या स्फटिकावाणी

खेड, १२-८-५०

मराठी ग्रंथ संग्रहालय, ठाणें. स्थळप्रत.
अनुक्रम 28220 वि: ८१०९
क्रमांक 1592 नों: दि: १५-२-५४

तुझी माया

भूमीपरी तुझी माया मुकी साठूनियां पोटीं
वृक्षापरी आणी माझ्या फुलें बोलकीं हीं ओठीं

हवेपरी तुझी माया वेढुनीहि निराकार
माझ्या श्वासाउच्छ्वासांत एक तिचा आविष्कार

नभापरी तुझी माया नित्य आणि निरंजन
घाली सौंदर्याचें निळें माझ्या डोळ्यांत अंजन

ऐसी गडे तुझी माया नये पहाया मापाया
जग विसरून देवा लागे भक्ताच्याच पायां

पुणें, ३१-८-'५०

मा नि नी स

आज तुझ्या नयनांत मानिनी ! शरणागति अनुताप
हास्यविनोदामध्यें तुझ्या अन् सलज्ज मूक विलाप

व्यथा परी मम आज मानिनी तिला न करवे दान
नव्या विलासामधें तिच्या गे जुना तुझा अभिमान

पुणें, ३१-८-५०

वरिष्ठांचीं दुरुत्तरें

वरिष्ठांचीं दुरुत्तरें स्मितें कनिष्ठांचीं खोटीं
धनिष्ठांचीं मतलबी स्नेहप्रदर्शनें मोठीं

याद्या बायकोमुलांच्या, बिलें भाड्याचीं-वाण्याचीं
आणि तगादे-स्मरणें विम्या-क्लबा-वर्गण्यांचीं

घावांवरल्या या माशा झाडण्यांत आयु सरे
सह्य केलेंस निर्मून, देवा, झाडें जनावरें

जेव्हां चाटून नाचून पडे मोत्या अंगावर
मखमल घाशितें वा स्नेहें पायांत मांजर

सुक्या डोळां येई ओल सारा ओसरतो भार
तप्त जीवा गार वाटे फांद्या हेलवतां चार

एका झाडाची ही छाया एका पशूची ही माया
संसाराचे तापत्रय पुरे सुखानें सोसाया

पुणें, ३१-८-५०

आज तुझ्या घरिं आल्यें

आज तुझ्या घरिं आल्यें

लाज जगाची सख्या तुझ्यास्तव कोळुनियां मी प्याल्यें
सोडुनि सासर, मोडुनियां घर, तोडुनि पाश निघाल्यें

लाथाडुन धन आल्यें धावुन, सांडुनि पोरेंबाळें
घरबुडवी मी, कुळबुडवी मी, माझें दैव निराळें

तूं रिघतां उरिं, पाय नुरे घरिं, सौख्यच होय विखाळें
सुटली ही तड, दूर तीहि कड, नदी मधेंच उमाळे

खुशाल दे दडि, मीं दिधली उडि, सांवर वा कर काळें
पणास लावुन तुझें थोरपण थोर तुझ्यांहुन झाल्यें

पुणें, ६-१०-५०

हिरवळ आणिक पाणी

हिरवळ आणिक पाणी
तेथें स्फुरती मजला गाणीं
निळींतुनी पांखरें पांढरीं किलबिलतात थव्यांनीं

सुखांत चरती गुरेंवासरें
लवेंतुनी लहरतें कांपरें
हवेंतुनी आरोग्य खेळतें गार नि आरसपानी

उरीं जिथें भूमीची माया
उन्हांत घाली हिरवी छाया
सांडित कोमल आनंदाचे पाझर पानोपानीं

जिथें अशी समृद्ध धरित्री
घुमति घरें अन् पुत्रकलत्रीं
रमे श्रमश्री माहेरींच्या स्वाभाविक लावण्यीं

सख्यापरतें जिथें न बंधन
स्मितांत शरदाचें आमंत्रण
सहजोद्गारीं गाढ चांदणें, स्पर्शी स्नेह हिमानी

ऋतूऋतूंतुन जिथें सोहळे
तसेंच उघड्यावरी मोकळे
आणि अंगणीं शृंगाराची निर्मळ अमृतवाणी

माणुस जेथें हवाहवासा
अभंग-ओवीमधें दिलासा
विश्वासावर जीवन सुस्थिर, श्रद्धा नेक इमानी

देव जिथें हृदयांत सदाचा
भार मनाला नसे उद्यांचा
सुखें दुज्याच्या हिरवळ चित्तीं, दुःखें डोळां पाणी

पुणें, ६-१०-५०

अद्भुत वारा

आज अचानक नकळे कोठुनि आला अद्भुत वारा
खिडक्या दारें उघडुनि ओतित स्वर्णिल अमृतधारा

भांड्यांच्या उतरंडी पडल्या भुइभर झालीं धान्यें
भेदरुनी त्यांवरलें उठलें शनैश्वरांचें ठाणें
राख झाडुनी लखलखला अन् समिधांमधिल निखारा

काळोखाचा धूप जळाला, घर भरलें गंधानें
वातीवरची झडुनि काजळी अंकुरलें अन् सोनें
जुन्या विषावर सोडित असला नवीन मंत्र-उतारा

कवितांवरची धूळ उडाली, फडफडलीं अन् पानें
शब्दांचे गज तोडुनि झालीं मुक्त अनावर गानें
ध्यानांतच घुमल्या दुमदुमल्या स्थिरवीणेच्या तारा

भिंतीवरचे लेप वितळले, मावळला मळ सारा
स्फटिक तयांतुन पाजळला अन् घेउन पोटीं पारा
एकच तारा करि करुणेचा सगळीकडुन पहारा

मृत्यूविण हा जन्म नवा मज, हांकेवीण इषारा
कृतीविणें निर्मिती क्षणोक्षण घराशिवाय निवारा
अतां रवीपरि चराचरांतुन बघेन निज अवतारा

पुणें, २६-१२-५०

मुक्या माझ्या व्यथा-कथा

आतां माझ्या व्यथा-कथा जनां न येती जाणतां
वृथा त्यांना कां दूषण न ये मलाच सांगतां !

येथें वाणी पडे थिटी ध्वनी माघारे हिंपुटी
बोलूं जातां व्हावयाची आपसांतताटातुटी !

तेणें झाडें पढियंतीं झालीं पांखरें सोयरीं
त्यांच्या श्वासांतून जाती माझे ध्यास वाऱ्यावरी

निवळल्या पाण्यापरी माझें निळावतें मन
चंद्र हेलावे नभांत आणि ओलावे गगन

कुणी चुकलें वासरूं येतें घ्यावया आसरा
जातें घायाळ पांखरूं चोंच भिजवुनी जरा !

कोणी कांठाशीं बसून गाळी लांछित वेदना
श्वसे क्रौंचाची कामिनी विद्ध वंचित-कामना

त्यांच्या व्यथा-कथा अशा सुखें सांठवितां पोटीं :
त्यांचा ओसरतो शीण माझ्या सुटतात गांठी !

मुक्या माझ्या व्यथा-कथा सार्थ होती बोलांविणें
मग कशास मी घालूं व्यर्थ शब्दांचे उखाणे ?

१९५०

मी नंदाघरची बावडि ग

नंदाघरची बावडि ग, मी नंदाघरची बावडि ग
दिसुनी क्षणभर श्याम मनोहर त्यासम झाल्यें लालडि ग

अष्टांगांनीं पाझरल्यें मी
व्योमींचे रस आले रोमीं
मातीमधुनी स्रवुनी साखर झाल्यें वेडी भाबडि ग

गाय पाडसाविण पान्हेली
तशी भरूनहि मी तान्हेली
तुमच्या जलभरणाविण तृष्णा गोड असुनिही कोरडि ग

घाली रवि सोन्याचीं लेणीं
चंद्र विणी मोत्यांनीं वेणी
लावी उटणीं पवन तरीही न पुरे माझी आवडि ग

घेण्यांतिल सुख कळलें बाई !
देण्यांतिल : त्या मितीच नाहीं ! !
तुमच्या कलशांसंगें भरती माझ्या जीवन-कावडि ग

घट तुमचे ते रिघतां पोटीं
दुवा सुखें पुटपुटल्यें ओठीं
प्रीतीची गत अशीच उलटी आणिक बोली बोबडि ग

करुनी करुणा पुरवा तृष्णा
मिळवा तुमच्या उरिंच्या कृष्णा
कुब्जेपरि होईन उजू, जरि आठ ठिकाणीं वाकडि ग

युगायुगांची मी ग गोपी
पडल्यें सांपडल्यें या कूपीं
कुंजवनांतिल तृणातृणाशीं घाला माझी सांगडि ग

पुणें, ११-१-५१

मराठी ग्रंथ संग्रहालय ठाणे
दा. क. ....

पावलें धारेच्याही पुढें

ओलांडुनि सांकडें पावलें धारेच्याही पुढें

सहज कराया गेलें क्रीडा
तोंच जळाचा आला वेढा
निरीस ओढित गेला वेडा भडकत भलतीकडे
पावलें धारेच्याही पुढें

तयास सखये गेलें जिंकूं
नेलें त्यानें काजळ-कुंकू
खरें कशाला आतां झाकूं ? नुरलें लुगडें, चुडे
पावलें धारेच्याही पुढें

लज्जा भीती आतां फिटली
पाठीमागिल ममता मिटली
नवी नव्हाळी अंगीं नटली उरीं पांखरूं उडे
पावलें धारेच्याही पुढें

येथिल ऊन परांची दुलई
जळास इंद्रमण्यांची झिलई
पवनीं गंधर्वांची सनई, हवेंत अमृतसडे
पावलें धारेच्याही पुढें

नकोस डोळां आणूं आसूं
हसेल त्याला दे गे हासूं
नको धपापूं नको उसासूं कोंडुनि पोटीं रडें
पावलें धारेच्याही पुढें

पाण्यांतिल गे प्रीत निराळी
जिच्या एकदा आली भाळीं
ती नच परते गे कधिं काळीं सुटल्या भूमीकडे
पावलें धारेच्याही पुढें

एक काम कर सखये ! माझें
तुला जरि न हें वाटे ओझें
घेउनि जा घरिं तुझ्याजवळ जे घासुनि भरले घडे
पावलें धारेच्याही पुढें

पुणें, १७·९·५१

मी अश्रांत प्रवासी

नांव गांव कुळगोत न त्याला उपजत जो संन्यासी

असतों निमिषीं चवदा देशीं अगणित रूपीं वेषीं
खेळवितों मी मलाच माझा होउनियां दरवेशी

भूताचें खत शिवरित फिरतों अधीर सजल भविष्यीं
कणांतलीं मी कणसें नेतों तिमिरांतून प्रकाशीं

लक्षजनांसह अन्न भक्षुनी असतों नित्य उपाशी
सुखराशीवर आणि अनलसा असतों पडुन उदासी

सृजनेश्वर मी असतों जरि रत रतिरसरंगविलासीं
मी चिरपावन मुक्त अनिलसा असून श्वासोच्छ्वासीं

जागृतिच्या मी जगांत तुमच्या जरी सदा परदेशी
स्वप्नीं फुलल्या हृदिं तुमच्या परि मधमाशी अविनाशी

१७-९-५१

मज लोभस हा इहलोक हवा

स्वर्ग नको सुरलोक नको मज लोभस हा इहलोक हवा
तृप्ति नको मज मुक्ति नको पण येथिल हर्ष नि शोक हवा

शोक हवा परि वाल्मिकिच्या परि सद्रव अन् सश्लोक हवा
हर्ष हवा परि स्पर्शमण्यापरि त्यांत नवा आलोक हवा

शंतनुचा मज मोह हवा अन् ययातिचा मज देह हवा
पार्थाचा परि स्नेहविकंपित सार्थ सदा संदेह हवा

इंद्राचा मज भोग हवा अन् चंद्राचा हृद्रोग हवा
योग असो रतिभोग असो अतिजागृत त्यांत प्रयोग हवा

आयु हवें आरोग्य हवें यशभाग्य तसा प्रासाद हवा
श्लाघ्य हवें वैराग्य तयास्तव त्यांत विरोध विषाद हवा

तापासह अनुताप हवा मज पापासह अभिशाप हवा
शिळांत पिचतां जळांतुनी मज निळा निळा उःशाप हवा

मार्क्साचा मज अर्थ हवा अन् फ्रॉइडाचा मज काम हवा
या असुरां परि राबविण्या घरिं गांधींचा मज राम हवा

लोभ हवा मज गाधिजमुनिचा अखंड आंतर क्षोभ हवा
पराभवांतहि अदम्य उज्ज्वल प्रतिभेचा प्रक्षोभ हवा

पार्थिव्यांतच वास हवा परि दिव्याचा हव्यास हवा
शास्त्रांचा अभ्यास हवा परि मानव्याचा ध्यास हवा

विश्व हवें सर्वस्व हवें अन् मृत्यु समोर सयंत्र हवा
शरांत परि ही विव्हळतां तनु उरांत अमृतमंत्र हवा

हविभुक् सुरमुख मी वैश्वानर नित्य नवा मज ग्रास हवा
हें सुख दुर्लभ वाढविण्या मज चौऱ्यांशींत प्रवास हवा

पुणें, २०-९-५१

माझें घर

तृप्त स्वतंत्र गोव्यांत केव्हां तरी केव्हां तरी
फेसाळत्या लाटांपाशीं सिंधुसरितेच्या तीरीं
बांधीन मी छोटेंसेंच लाल चिरेबंदी घर
गार विलायती वेल चढवीन भिंतीवर

मागें विहीर कांठाची वर प्राजक्ताचें खोड
गर्द हिरवें न्हाणीशीं नीरफणसाचें झाड
केळबनाच्या कडेला स्वच्छ छोटासाच गोठा
त्यांत सवत्स कपिला, ओल्या चाऱ्याचा नि सांठा

फूलपांखरांच्यासाठीं पुढें फुलझाडें चार
आंबा एकादा कलमी यावी म्हणूनियां खार
गारव्याच्यासाठीं कांहीं गार नाजूक पोफळी
नागमोडी त्यांच्यावर पानवेली मिरवेली

वर पश्चिमेला गच्ची अभ्यासिका पूर्वेकडे
शेजारच्या माडावर पाहीन मी सोनसडे
कानीं समुद्राची गाज पुढें ग्रंथ स्वर्णाक्षरी
पारव्यांची कुजबुज खिडकीच्या गजांवरी

असा पहाटेला घेत हुक्क्या चहाची लज्जत
लिहीन मी भावगीतें तेथें घुमत घुमत
आणि येतां थोडा शीण बसूनियां गच्चीवर
रेखाटीन भोवतींचें चित्र एखादें सुंदर :

जाळीं फेकणारे कोळी त्यांच्या मासळीच्या होड्या
खपणारे वावराडी त्यांच्या विसाव्याच्या विड्या
कधीं काजळता क्रूस कधीं उजळ घुमट
बांगड्यांशीं खेळणारा कधीं ओलेतीचा घट...

आणि मग सेवीन मी जाईजुईचा गे भात
पोईतल्या मासळीचा स्वाद घेत साथ साथ
वेताचिया खाटेवर थोडा बागेंत दुपारीं
झोपेन मी घोळवीत तुझी अमली सुपारी

आणि सूर्यास्तास माझा रंगी घेऊन शिकारा
तुझ्या संगें जाईन मी इंद्रचंद्रांच्या माहेरा
कुणी भविष्याचा कवि आम्हां ऐकवील गाणीं
ऐकेन तीं समाधानें डोळां घेऊनियां पाणी

थंडीवाऱ्यांत पश्मिनी शाल स्कंधीं घालशील
कांठीं उद्यांचा तो कवि प्रेमें मला सांभाळील
घरीं येतांच नातरें नाचतील आनंदानें
म्हणतील, "सांगा गोष्ट किंवा म्हणा नवें गाणें."

रचूनियां सांगेन मी त्यांना गाण्यांतच कथा
जेणें जाणवेल त्यांना उद्यां दुसऱ्याची व्यथा
मग रेलून गच्चींत टक लावीन आकाशीं
दाट काळोखांतही मी चिंब भिजेन प्रकाशीं

असें माझें गोड घर केव्हां तरी, केव्हां तरी
अक्षरांच्या वाटेनेंच उतरेल भुईवरी

पुणें, २६-९-५१

बारा मास एका क्षणीं

फुलवीत चित्रें चैत्र तुझ्या अंगीं झाला धुंद
वक्षीं फळून वैशाख उरीं लोटी दाह गंध

सौम्य जाईची माधवी भरी ज्येष्ठ तुझ्या गात्रीं
नेत्रीं आषाढ सांठवी ओल्या काजळाच्या रात्री

मुखीं घालितो श्रावण ऊनपावसाची जाळी
रोमरोमीं भाद्रपद ढाळी साळीची नव्हाळी

तुझ्या शब्दीं आश्विनाच्या आकाशाचे चमत्कार
हावभाव ल्कारांत करी कार्तिक शृंगार

तुझ्या चालीच्या डौलांत मार्गशीर्षाची श्रीमंती
गोड कांतींत पौषाच्या स्निग्ध चांदण्याची शांती

तुझ्या स्पर्शांत माघाचें मोहरतें अंतरंग
आणि हर्षांत फाल्गुन उधळितो संध्यारंग

तुझ्यामुळें बारा मास आलिंगितों एका क्षणीं
साऱ्या सृष्टीचें लावण्य पितों ओष्ठांच्या यौवनीं

पुणें, १५-१२-५१

मलयसमीर

न कळे कोठुनि आला सजणी ! मृदुगति मलयसमीर
क्षणांत झालें कदंबकुसुमित किसलयकांत शरीर

कधिं न पाहिला तसला दिसला गगनिं गुलाल अबीर
अवचित सजणी पडली चरणीं कनकाची ज़ंजीर

घमघमलें वन, निळावले घन, घुमला ध्वनि गंभीर
अन् भवतींच्या छायांपरि मन झालें विकल अधीर

चंद्राविण सखि चंद्रोज्ज्वल मज दिसलें जमुनातीर
बघतां बघतां तिजहुनि शीतळ जमलें नयनीं नीर

असेल जो या हिमकिमयेचा अद्भुत कारागीर
नेइल का घरिं लावुनियां उरिं देत क्षणोक्षणिं धीर ?

पुणें, २२-१२-५१

श्यामा

तूं शरत्कथेंतिल अमललोचना श्यामा
प्राजक्तमानसा मृदुगंधा अभिरामा
अष्टादश फुलवित पुलकीं प्रणयपुराणें
या आलिस माझ्या वयस्क आश्रमधामा

तूं आलिस पेलित अंगीं वेल विजेची
अधरावर झेलित अमृतकोर ब्रिजेची
घन कुटिल कुंतलीं गुंतवुनी स्मरसेना
पापण्यांतुनी अन् सिंचित धुंद निजेची

श्रमलीस इथें कधिं दक्ष होउनी शिष्या
छेडिलेंस कधिं मज ताणुनि कृष्णधनुष्या
वटतळीं कधीं तर कधीं जळाच्या कांठीं
गाउनी मांडलिस माझी सत्त्वपरीक्षा

दो प्रहरीं आली घडी तुझी जायाची
वाटलें परतली थंड झुळुक वाळ्याची
वाजली शिटी अन् मी वदलों कांहींसें
तों डोळ्यांतुनि तव झडली सर मोत्यांची

कर फिरवित शिरिं तव म्हटलें मीं तुज 'वेडी'
तों कळींत फुलली तुझ्या फुलाची गोडी
किति वेळ लोचनांसमोर उरले रूळ
पावलांत पडली त्यांहुनिही जड बेडी

त्या क्षणें आजपरि तरारले कडुनिंब
या सांकळल्या जळिं थरथरलें विधुबिंब
भिंतीवर श्यामल लसलसल्या दलवेली
अन् हिरवळ झाली दवांत ओलीचिंब

महाबळेश्वर, ८-५-५२

... ग्रंथ संग्रहालय, ठाणें. स्थळप...
अनुक्रम 28220 वि: ...
क्रमांक 9592 नों: दि: 90-2-

सुटलेलें वेड माझें कुणी मला द्या हो
संसार हा आहे तसा राहो किंवा जावो

वेडानें त्या कणिकोंडा झाला तेव्हां गोड
चांदण्याच्या खव्यालाही काढितों मी खोड

काळोखीं वेंचिल्या तेव्हां नक्षत्रांच्या वेली
आतां विजेंतही डोळां सांचते काजळी

मातींत सोन्याचा तेव्हां उगवला चांफा
आतां सोन्यांतही काळनाग टाकी वाफा

तृणाफुलांतही तेव्हां देखिले मीं देव
देवांतही आतां मला दिसती दानव

हांकेस धावला तेव्हां गोविंदाचा पावा
आतां गातांही तो नये, करीतांही धावा

लोक बोलतात जरी झाला हा शहाणा
स्मरतां तें वेड परि टिकेना बहाणा

जाणीव शाणीव सारी सारें कांहीं न्या हो
मात्र माझें वेड गोड परतुनी द्या हो

२७-७-५२

भिजले घुंगुर

भिजले घुंगुर तसें वाजलें कांहीं तरि अंधारीं
आंसवांतले ध्वनि निजलेले नाचत आले दारीं

नव्हतें कळलें आजवरी किति सुखांत होतों दुःखी
तसेंच कळलें अवचित मजला किति सुख असतें शोकीं

ज्योतिमधें जी असते छाया तिच्याविणें नच ज्योती
हृदय असो कीं असो शिंपला व्यथेविणें नच मोती

काळ्या काळ्या जळांतुनी त्या तसे उजळले मोती
रितेपणाच्या घरीं मनाच्या तशा उमलल्या ज्योती

त्या ज्योतींचे, त्या मोत्यांचे घुंगुर घुमले दारीं
नयनीं मोतीं हृदयीं ज्योती थरथरल्या अंधारीं

पुणें, ३१-७-५२

डाळिंबीची डहाळिशी

डाळिंबीची डहाळिशी नको वाऱ्यासवें झुलूं
सदाफुलीच्या थाटांत नको सांजवेळीं फुलूं

मऊ शुभ्र जांभापरी नको गुलालांत रुसूं
सोनकेतकीशी नको कुशी उसवीत हसूं

बोलतांना लाटेपरी नको मोतियांनीं फुटूं
सावल्यांच्या पावलांनीं नको चांदण्यांत भेटूं

नको चांफ्याच्या श्वासांनीं संगें चालत लगटूं
गर्द झाडींत विजेचें नको लाघव प्रगटूं

नको घुसळूं पाण्यांत खडीसाखरेचे पाय
नको गोठवूं ओठांत दाट अमृताची साय

नको वितळते लावूं डोळे एकांताच्या पारीं
उसासून धपापून नको होऊं गोरीमोरी

नको सावरून पुसूं जुन्या कवितांचें मूळ
नको उकरून काढूं पुन्हा सोन्याचे ते सूळ

नको फळत्या वयांत घेऊं संयमाचें माप
वर दिलास तयाचा नको करूं अभिशाप

६-९-५२

यौवनाचें झाड

या नदीच्या पार वेड्या यौवनाचें झाड आहे
अमृताचा चंद्र त्याच्या पालवीच्या आड आहे

मेदिनीच्या रोमरोमीं रेशमी उन्मेष आहे
केशरी त्याला उषेचा कस्तुरी आशीष आहे

मखमली प्रत्येक पुष्पीं अंबराचें बिंब आहे
चुंबुनी त्यांना हवेचा जीव ओलाचिंब आहे

धुंद तेथें रे परेच्या पाखयांचा वृंद आहे
नाचऱ्या आनंदमोरा घुंगुरांचा छंद आहे

तेथल्या पाण्यांत वीणा-रागिणींची ओढ आहे
सावल्यांना कांचनाच्या नागिणींची मोड आहे

तेथ जाया वेगवेडी पारजाची वाट आहे
शांतवाया ताप अंतीं गोकुळींचा माठ आहे

वृक्षशाखेला युगांच्या मंगलाची घांट आहे
बुद्धदेवाच्या तळाशीं हस्तिदंती पाट आहे

सत्यवानाच्या सखीच्या अंतरींचा दीप आहे
खिस्त-मीरा-मोहनाच्या जीवनाचा धूप आहे

ज्ञानियांच्या माउलीची नित्य ओवी एक आहे
कान्हयाच्या गाउलीचा दुग्धगंगा-सेक आहे

कोवळ्या ज्वाळादळांचें भारताचें फूल आहे
हासरें तेथें उद्यांच्या मानवाचें मूल आहे

त्याजला मीं चुंबिल्यानें आंतही तें झाड आहे
अमृताचा चंद्र माझ्या पालवीच्या आड आहे

७-९-५२

अजब आगळी

कितिक भेटल्या हिची परंतू अजब आगळी तऱ्हा नवीन
ओठांतुनिही नटेल डोळे छटेल भाषेमध्यें प्रवीण

नसे भरंवसा कशा मिषानें हसून पाडिल फशीं कुणास
कधीं अकारण करून गहजब रुसून लाविल जिवास फांस

होकाराची हिच्या न खातर हमेश कातर धरा जमेस
धीरधिटाई असेल तर मग तशीच वाणहि नसे क्षमेस

नकारांतहि प्रकार अगणित नित्य जागवी नवे विकार
चुकार शब्दांतुनी परंतू सर्वेंच विझवी आग विखार

पाण्यापरि ही अवखळ चंचळ क्षणाक्षणाला नवीन रंग
कधीं निथळती, कधीं बिथरती हिचे सांवळेनिळे तरंग

असे तरी ती तशीच निर्मळ कधिं न मावळे हिचा प्रसाद
कसेंहि जग बोललें तरी तिज नसे तयाचा खंत-विषाद

जळपूजक मी बसुनि सांजचा जळीं पूजितों तिचेंच रूप
काळोखाच्या तशा निवांतीं मनांत माझ्या जळतो धूप

अशा घडीला येउन मागुन गळ्यांत ही मम घाली हात
वळुनी बघतां दिसे लोचनीं पाण्यांतहि जळते फुलवात

१९५३

काळी माया

काळे काळे केश तुझे काळे काळे डोळे
काळा काळा मेघ तुझ्या माथ्यावरी डोले

काळीं काळीं ढोरें तुझीं काळ्या डोहाकडे
जेथें काळ्या जांभळांचे जागोजाग सडे

काळींतुन वाट तुझी काजळत्या वेळे
काळ्या काळ्या सावल्यांचें सभोवतीं जाळें

अशा धुंद काळेपणीं तीट हवी गालीं
काळी चंद्रकळा, काळ्या किनारीची चोळी

काळीं काळीं पोत हवी कंठिं तुझ्या पोरी
सावांसही सुचे अशा काळोखांत चोरी

काळ्या काळ्या वाघळांची घेरी इथें माया
काळ्या काळ्या वासनांची घोंगावते छाया

ये ग घरीं, काळा तुझा साज तिथें सारा
काळ्या घडींत या अशा हो गऽ उरीं तारा

२८-७-५४

माझी हाला

जा सखि, जा सखि
मंतरलेल्या निज अंतरतम दूरांत जरा
बसुं दे मज अस्वस्थ अकेला
काळोखाचा कडुनिंब असा
क्वचित् सखे ओथंबुनि लवतो
जळाजळांतिल हलाहलाची
स्मरते सुरई, भरतो पेला
आणि प्राशितां, क्षणाक्षणांतुन
नक्षत्रांचीं युगें फुटुनियां
स्मृतिधींतिल वडवानल दारुण
दक्षयज्ञसा लक्ष फणांनीं
शतजन्मांची ग्रासित निद्रा
क्वचित् असा फुंफाटत उठतो
तेजाबानें भिजवित, रुजवित
विस्मृत वंचित संचित-वेला
क्वचित् आणि या अशा द्रुतलयीमधें घणघणे
संकटसूचक, मृत्युविमोचक
रौद्र, भद्र, शाश्वत गजघंटा
स्वरमथनानें हिसळित गात्रें
घुसळित स्वास्थ्यसुखांचें विरजण
पिळुनि आणिते कणाकणांतुन
हरजहराची व्याकुळ तृष्णा
ऊष्ण दीप्त कंठाच्या कांठा
तनुवर खिळला प्राण ख्रिस्तसा

रक्ताळत असतांहि पंचधा
असा मुळाला क्वचित् जागतो
आणि मागतो
ही मृत्युंजय सुरा हराची
हिची रुची कुणि विरळा जाणे
कृत सुकृत सुक्रात सभागी
अथवा मीरा दर्द-दिवाणी
लालचलेलें शोणित त्यांचें
भगीरथाच्या शत पितरांपरि
नसानसांतुन तीव्र उताविळ घालित हांका
म्हणतें, "वत्सा,
तूं भृगु, मनु, 'प्रमथेश' सनातन
असुच्या कटु वारुणिचा वारस
रसविद्, विधि अन् उपजत दर्दी
मुळिं न मिसळल्याविण गंगाजळ
वर्दी घेउन बृहद्व्यथेची
स्वयेंच भर, घे अपुला पेला
त्यांत विसर्जुनि निजसृजनाचें भस्म चिमुटभर
सेवित निमुटपणें ही हाला
हो झणिं हरनेत्रांतिल ज्वाला
तिच्या स्पंदछंदांत डुगडुगे
निरंकाल भद्राचा डमरू
तालावर धावति चक्राकृति
विद्युद्गति विश्वांचे वारू
या कायाकल्पांत हिरण्मय
कल्प उद्यांचे अम्हां बघूं दे
पेटत पेटत अशांतींत तव

पश्यंतीचा मंत्र स्रवूं दे."
त्या ज्वालेचा भास असा सखि,
या पेल्याचा ध्यास लावितो
किती दिसांनीं ! किती दिसांनीं !
आणिक तरिही
विधि भंगुनि हा उठलों मी जर
पितृशाप बाधुनियां खडतर
स्नेहच इथले उठुनि जिवावर
पाश कसे मज अचेतनाच्या जड खडकाला
पुन्हा जखडतिल, पुन्हा जखडतिल
आणि ध्यासही गिधाड होउन
फाडित, कोरुनि कादित काळिज
घालित राहिल चिरंत घिरट्या
येथें जो 'प्रमथेश' आणितो
जन्मासह देवांचा वन्ही
स्मरसौख्यांतहि चिरतान्हेला !
चिरतान्हेला !! चिरतान्हेला !!
म्हणुनि विनवितों, जा सखि, जा तूं
जरा तजेला घेत नव्यानें
पीत बसूं दे मला अकेला

१२-१०-५४

मामाचा वाडा

आहे वाडा चिरेबंदी परि नाहीं तो मामाचा
एका खोलीपायीं जातो अर्धा पगार घामाचा

भागलेल्या चांदोबाला नाहीं लपायाला झाड
झाडतुट्या वाड्यामुळें सारें आकाश उजाड

झाड यापुढें बापुडें चित्रांतच करवंदी
वाड्यामाड्यांत त्यापरी सारें जिणें चिरेबंदी

रोज चांदोबा भागतो तुटे शनैः शनैः जीव
काव्य घोकतों ओकतों, "जपा प्रौढत्वीं शैशव"

१५-१०-५४

मीलनक्षेत्र

संध्या राधा तांबुस गोरी उन्मदपद गतिमंद
यमुना-स्नाना धापत आली जपत मनीं गोविंद

न सहुनि मोहनदाह सोडितां श्वास कंचुकी-बंध
सहज तिच्या चाळ्यांतुन सुटले वाळ्याचे रतिगंध

अंचल उडतां कंपित स्तंभित चंचल पवन-कदंब
धर्मजलानें सचैल भिजला झाला ओलाचिंब

यमुना वदली, "नको राधिके उघडी टाकूं पाठ
लोचन पापी सोडवुं दे मज कचभाराची गांठ."

हरिप्रतिबिंबें लहरत होती यमुना उतट तुडुंब
डुंबत होती धुंद राधिका पिळींत पिवळे लिंब

वंशवनांतुन व्यंकटलोचन तिमिर चोरटा कृष्ण
उष्ण उसासे टाकित खिळला बघत तिला सतृष्ण

निळीं होउनी उठली राधा पिळूं लागली केश
मोर होउनी गिळूं लागला जलमौक्तिक हृषिकेश

पिसापिसांतुन फुटूं लागले नक्षत्रांचे नेत्र
या चित्रानें रात्र जाहली अक्षय मीलन-क्षेत्र

२५-१०-५४

मृदुमदगति ती येते जेव्हां

मृदुमदगति ती येते जेव्हां
निनादवित निज सजल पैंजणें
दहिंवर ध्वनिचें पारदकांती
मलईसम अति गार मुलायम
विलयलयीचीं फुलवित वलयें
विरघळवी धुंदींतच गहिऱ्या
अचरचरांच्या कायिक रेखा
आणि तयांच्या जळछायांसम
तरल विकंपित नवदलदेहीं
उमलुनि कांहीं, विरल विदेही
स्पंदुं लागती कणाकणांतुन
मूक क्षणांतिल छंद तराणे
गिरि अंतर्हित मंत्र गिरेनें
लाटांसम ओलावत झुलती
तरुशाखांतुन वैशाखाचीं
कुसुमित होती काष्ठतरंगें
दगडांतुनि द्रुतगति पाण्याची
दिडदिडते मकराकृति वीणा
घुमती वंशवनांतुनि वंशी
धुंद मृदंगीं गंध-मृदंगें
अन् स्पर्शाच्या मलयवल्लरी
हर्षाच्या अमृतलहरींतुन
मुक्ताफळसम उधळित जाती
गंधर्वांच्या शत मिथुनांच्या

प्रणयार्कांतिल फेन-फवारे
एकार्णविं या स्वरवलयांच्या
तलगत गात्रें समेंत बुडती
स्फटिकांचीं होउनियां पात्रें
मृदुमदगति ती येते जेव्हां...

मृदुमदगति ती येते जेव्हां
वितरित हिमकिमयेची फुंकर
अमरवनांतिल अमल लता नव
अति चेतनगंधा अन् अमली
गाळित निज अलकोपम मोहर
मंद मधाच्या पर्जन्यापरि
चराचरीं भरितात उन्मनी
आणिक नंतर
मंतरल्यापरि मंथर वारे
वळिती निज अल्साकुल अंगें
देती गिरिदरि संथ जांभया
जांभळणाऱ्या हिरव्या राया
हलकेहलके मिटीत पलकें
छाया होउनि डुलक्या घेती
नशा दिशांना चढत निशेची
परस्परां त्या बिलगत कलती
झुलतझुलत अन् आकाशाचा
रसभारानें लवतो मांडव :

अंधाराच्या त्याच्यावरल्या
लवलवत्या ओलेत्या वेली

हसती, कधिं मुसमुसुनि स्फुंदती
नावरुनी मधुभाव तयांना
यौवन-उन्मद-लावण्याचे
द्युतिबिंदू होउनि टपटपती

त्या तालावर वितल तलातल
फुलत राहतें, झुलत राहतें
मृदुमदगति ती येते जेव्हां...

१९५४

शारदेचा भुत्या

प्राणरागिणी सरली, उरला केवळ शब्दतराणा
भाव दिवाणा सरे, उरे परि स्वभाव मात्र पुराणा

अन्न असुनिही उपास काढुन जागविलें तुज माते !
मींच कोरडे ओढित मजवर तुझें जोडिलें नातें

भुत्या तुझा होऊन लाविला तेल-कांकडा अंगा
तृष्णा पेटविली ज्वाळांनीं असून पोटीं गंगा

तुझिया छंदें स्फुंदस्फुंदुनी धरिला धुंद धुमारा
शिरीं ठेविला धुनींतला तव जळजळता अंगारा

आलिस अंगीं श्रीजगदंबे थयथय घालित गात्रीं
दावित नेत्रां सूर्यसंभवा रुद्रमंगला रात्री

करांतले कोळसे तेधवां झाले दीप्त निखारे
वठल्या खोडां शिवतां फुटले कोमल कोंभ धुमारे

आणि बरळलों त्याची झाली मंतरणारी वाणी
कौल जयांना दिला तयांच्या घरांत भरलें पाणी

भुत्या तुझा हा रिता आज परि जागवितो देव्हारा
विझून गेलों तरी अजूनहि गणिती जन अंगारा

उभेंच जळलें झाड परंतू अजून जळते श्रद्धा
प्राण चितेंतहि पंख पाखडित झोंबतसे निःशब्दा

प्राणरागिणी सरे, उरे परि केवळ शब्दतराणा
हाहि पुजेचा प्रकार मानुन प्रसाद दे या प्राणा

२८-२-५६

झाडें झालीं निळीं निळीं

झाडें झालीं निळीं निळीं करांगुळीं गोवर्धन
धुंद आकाशच झालें मंद अस्मानी पर्जन्य

जागोजाग पांगुळलें काळें कालिंदीचें पाणी
अंधाराच्या कालियाचे त्यांत चमकले मणी

गंधपिसाऱ्यांचे मोर वारे थबकले सेकीं
आर्त केकावली त्यांची थप्प झाली एकाएकीं

घरें कांबळीं ओढून टक लाविती मुकाट
ओलावले उजेडानें त्यांच्या पापण्यांचे कांठ

युगें पिकून वाकलीं जग जांभळांचें बन
धरित्रीच्या आठवणी उसवल्या कुशींतून

कानीं माझ्या वाजे वेणू प्राण घुमे रुणूझुणू
उरीं कालियाचे डोल गात्रीं हंबरती धेनू

शांताचिया वृष्टीमधें अशी अद्भुताची सृष्टी
कां या लावण्यांतही मी असा सुखानेंहि कष्टी !

२३-५-५६

हिमाद्रीहुनी भव्य नक्षत्रमौली

हिमाद्रीहुनी भव्य नक्षत्रमौली तुझी मूर्ति वाढून स्वर्गा भिडे
तडे पाडुनी मत्त इंद्रासनाला द्युती धावते सर्व बद्धांकडे

तुझी तृप्त-कारुण्य-विक्रांतमुद्रा गमे क्षोभल्या नारसिंहापरी
विदारूनियां स्तंभ कारागृहाचे कडाडे तडित्खड्गशी वैखरी

महागर्जनेनें तुझ्या राष्ट्रसिंहा ऋषींची चिरंजीव मंत्रावली
तृणीं शुष्क काष्ठीं तशी भग्न वृक्षीं वदूं लागली अग्निजिव्हादलीं

असें दंडकारण्य पेटून त्यांच्या हिमाद्री-समुद्रान्त झाल्या शिखा
अरी वक्र जे नक्रसे सागरींचे तयांची ढळूं लागली पिंडिका

महामुक्तिचा शंख फुंकूनि जीवें शवीं प्रेरिल्या वीरअक्षौहिणी
नवें मोल आणावया जीवनाला स्वयें सिद्ध केल्यास आत्मार्पणीं

अगा कर्मयोगेश्वरा ! मोक्षद्रष्टया ! अगा निर्भया ! जन्ममृत्युंजया !
भयांतून काढून राष्ट्राप्रती या जयारूढ आत्मस्थ केलें तया

तुला गुह्य सांगून गीताभवानी गमे त्वच्चरित्रांत आली गुणा
जिथें ठेविला हस्त वा पाद तूं गा तिथें दीपिका, स्वस्तिकांच्य खुणा

प्रवक्ताच तूं आमुच्या प्राक्तनाचा तुझा शब्द तो आज झाला शक
तुला वाहुनी राष्ट्र जें थोर झालें तुझ्या गौरवीं वाकवी मस्तक

महत्ता तुझी लोकितां लोकमान्या ! सदा चित्त नक्षत्रलोकीं जडो
झडो अल्पता लोचनांची मनाची, जिण्याची गती ऊर्ध्वमार्गी चढो

असा कांहिं आशीष द्या या घडीला महत्कारणीं प्राण हा पाखडो
महा राष्ट्रिं जन्मास आल्याप्रमाणें महादिव्य हातून कांहीं घडो !

१-८-५६

मराठी ग्रंथ संग्रहालय ठाणे
दा. क्र. ११२४९

सुवर्णकेशी

क्षितिजामधल्या सुवर्णकेशी
गडे जरा वर कर मुखडा
गाण्यानें जड झालेल्या या
सांजढगाच्या उजळ कडा
गडे घडीभर गढीगढीवर
लावण्याचा घाल सडा
सावल्यांतुनी उमलूं दे जर
गडे जरा वर कर मुखडा

तुला आणिला किरणविणीचा
जलवलयांचा रंगचुडा
श्रुतिंचा हा खण, स्मृतिंची पैठण
जखमांचा कुंकुमकरंडा
जरा पाहुनी जरा हासुनी
अहेर माझा कर उघडा
नजराण्यावर नजर चढूं दे
गडे जरा वर कर मुखडा

सायंतारक द्युतिचा लोलक
तुझ्या कुंडलांतला खडा
उरा लावुनी करीं जरा हा
प्रकाशमंडित स्फटिकघडा
तव भारानें त्यास अचानक
अंतीं पडतां गोड तडा
पळांत बिंबुन जळांत त्या मग
गडे जरा वर कर मुखडा

७-१०-५६

तूं तुझाच दीप

तूं तुझाच दीप आणि तूं तुझीच वाट
तूं तुझाच क्रूस आणि तूं तुझाच घाट

घास तूं दिलास ज्यास तो करील घात
एकटेपणीं अखेर तूं तुलाच साथ

पूजितात आज तेच काढितील धिंड
जन्मतांच तूं तुझाच जाण काकपिंड

रे, विषांत पीत रहा तूं तुझेंच गीत
घाट जागवीत जाइं वाट पानवीत

१९५६

ज्ञानदेव गेले तेव्हां

ज्ञानदेव गेले तेव्हां कोसळली भिंत
वेद झाले रानभरी गोंधळले संत

ज्ञानदेव गेले तेव्हां आटे इंद्रायणी
मराठीच्या वडातळीं जळूं लागे पाणी

ज्ञानदेव गेले तेव्हां ढळला निवृत्ति
आसवांच्या डोहीं झाली विझू विझू ज्योती

ज्ञानदेव गेले तेव्हां तडा विटे गेला
बापरखुमादेवी वरू कटींत वाकला

ज्ञानदेव गेले तेव्हां बापुडला नामा
लागोपाठ भावंडें तीं गेलीं निजधामा

माझ्या ज्ञानराजा! तें रे कळों आलें आज
भर दुपारीं ही तशी झाली तीनसांज

तेव्हांच्यासारखा पुन्हा बावला मोगरा
भुईभर झाल्या कळ्या तुटला आसरा

इथें आळंदींत आतां ऊर मात्र फाटे
पंढरीच्या वाटेंतही बाभळीचे कांटे

कळ्यांचाहि वास जिवा जाहलासे फांस
एकाकी प्रवास आतां उदास उदास

पुणें, २८-३-५७

तिमिरातुन ज्योतिकडे

मराठी ग्रंथ संग्रहालय, ठाणें. स्थ
अनुक्रम 28220 वि: काव्य
क्रमांक 9592 नों: दि: 9८-

राத्र ही सरेल कधीं खंत नको प्राणा
पावला-नखागणीक नेत्र चालतांना

अंधारीं लावित टक नेत्र दीप झाले
अंधारीं तपत मौन दिव्यमंत्र व्यालें
आंध्य घेतल्याविना न ज्योत मिळे ध्याना

झाला तुज गर्भगृहीं तोच एक साथी
पढविला तयेंच अग्निमंत्र तुज प्रमाथी
तोच विरूपाक्ष घालि विकट हा उखाणा

चालतां जपीत मंत्र बरिंत वज्र पेटे
महिषासन धर्मराज ये स्वयेंच भेटे
सावित्रीसम धीरां करि वरप्रदाना

अभयहृदय तेच होति सूर्यचंद्र-पाणि
स्पर्शनेंच रचिति भव्य श्वेतारुण लेणीं
विस्मयमय हा प्रवास असुनियां पुराणा

कधिं तरि ही सरुनि रात्र खचित उजाडेल
स्वर्णजलीं जग-युग हें उजळुनी निघेल
विरळा परि कोणि धन्य बघुनि उदय-वेणा

सोहळा, असा मिळो मिळो न वा कधींही
चालण्यांतला प्रकाश पाहण्यांत नाहीं
'तिमिरांतुनि ज्योतिकडे' हाच तुझा बाणा

२७-७-५७

कामद्रुमाची डहाळी

कामद्रुमाची डहाळी आज एकाएकीं न्हाली
झोपावला माझा रावा झेपावला अंतराळीं

याच डहाळीखालतीं झालें उन्हाचें चांदणें
आणि छायेनें प्रकाशा तिढे घातले उखाणे

उष्टीं घोळवितां बोरें रामा उमगली सीता
भोळ्या मिठींत राधेच्या कृष्णा गवसली गीता

सुजातेची खीर येथें झाली मुक्तीहून गोड
बोधिसत्त्वाची फळली पूर्वसुकृतांची जोड

माग्दालीनेच्या पूजेनें ख्रिस्त येथें झाला होता
सुळीं जाण्याच्या पूर्वीच सुखें मरूनियां जिता

क्रौंच पक्ष्याच्या रक्तानें हीच डहाळी भिजली
फळ हिचेंच चाखून ईव्ह आपाद लाजली

घामा-रक्ता-आसवांचें हिच्या मुळा झालें आळें
आज अचानक तिला फळ अळुवार आलें

रावा आकाश पिऊन आला, निळा निळा झाला
फळ चाखतां चाखतां स्निग्ध प्रकाशांत न्हाला

"रती असून मी सती" बोले हेलावत फांदी
माझ्या शुकाच्या मुखांत नवी ओलावते नांदी

१३-९-५७

हृदयच जेव्हां होतें कोकिळ

हृदयच जेव्हां होतें कोकिळ
जरठ वनांतहि फुले वसंत
हृदयच होतें भजन जेधवां
तृणांतही भेटे भगवंत

हृदयच जेव्हां घनीं बहरतें
जिणें वाहतें बनुनी मोर
हृदयच जेव्हां भरुनि वाहतें
गंगेहुनि तें होतें थोर

आज अचानक असें जहालें
सांजहि भासे मला सकाळ
प्राजक्ताच्या आसवांत सखि
सर्वे मौक्तिकें आणि प्रवाळ

सर सोन्याची होउन आलिस
गाढ कालची झाली ओढ
आज लाभल्यामुळें हृदय तव
विषहि कालचें झालें गोड

२४-९-५७

तोच पूर्वीचाच सुर्मा

तोच पूर्वींचाच सुर्मा आजही या लोचनीं
तो अचंबा, तींच स्वप्नें, तीच धुंदी रोशनी

कुंभ तेव्हांचा वहातो आजही आहे तसा
त्या कथेचा त्या व्यथेचा ना दिसायाचा ठसा

यौवनीं ज्या डोळसाला गौतमाचीं दर्शनें
मृत्यु, व्याधी अन् जरेचें फेडितो तो पारणें

दुःखही माझें सुखाचें होत राहे चांदणें
रागिणी होऊन गातें अन् तुझें रागावणें

घेउनी जात्याच आलों मी उरीं हा चंद्रमा
तो झुरे तेव्हांहि होतो गाढ माझा नीलिमा

मात्र सुर्मा शीतळे हा तूं तशी आल्यामुळें
मौक्तिकें होऊन आतां दुःख माझें सांकळे

३०-९-५७

हीच हीच ती सागरवेला

आठवतें का ?
हीच हीच ती सागरवेला
अशीच होती अर्धी भिजली
हळद उन्हाची लावुनि अंगा
चोळित अन् चंद्राचें उटणें
आणि त्या तिथें
महाकाय अन् काळ्या काळ्या
होडीच्या एका कानावर
भिकन्नाळींशीं झुलत झुलत तूं
ओठावरतीं ठेवित होतिस
चंद्रकोरशी पातळ नाजुक
शहाळ्याच्या मलईची शीतल
निळसर नवथर फाक कोवळी

तशी तुला निरखून तेधवां
दिशा अवंढे गिळित्या झाल्या
अधिकच फुटल्या जिभा समुद्रा
वाळूचीही झाली साखर
त्या तसल्या साखरवेळेला
खरोखरच का खांकरलों मी ?
असेल !
वय तें तसेंच असतें
प्राक्तन अपुलें माहित नसतां
सहजच तें त्या जाउन भिडतें

म्हणुनच नच का
नजर तुझी ती पाकोळींशी लहरी चंचल
असुनहि ठरली स्थिर माझ्यावर ?
आठवणींचे दुवे सांडले
कधिं काळीं जे चार ठिकाणीं
क्षणीं कसे ते गुंफुनियां तूं
समूर्त केलिस अमूर्त ओळख ?

कवण जाण ती
जिच्यामुळें तूं बळेंबळें ओढीतच मजला
होडीवरतीं गेलिस घेउन ?
—आणि विनंती, नंतर आग्रह,
तो सरल्यावर हट्ट नि रुसवा
असे निरागस खेळ करित तूं
भरविलेंस मज पुरें शहाळें
आणि मीहि खुळचटाप्रमाणें
खात राहिलों तुला न देतां !
आणिक तरिही मला न कळतां
देउन बसलों सगळें कांहीं

हर्षें मग तूं मला म्हणालिस
"बसूं गोल त्या ढगासारख्या
फुरशासम वेलींनीं भरल्या
नरम वाळुच्या थिट्या ढिगावर
माडांच्या झावळ-छायांनीं
जया घातलें कोमल कुंपण."
मुकाट मी मग मंतरल्यागत
तुझ्यासंगतीं बसलों तेथें
तूंच तेवढी बोलत होतिस

स्मरे न त्यांतिल शब्द एकही
अजून स्मरतें परी खडक हा
पाण्याच्या होऊन गुदगुल्या
कसा शहारत हासत सुटला
आणि असा हासतां हासतां
कसा सुखें घामाघुम झाला !
अजून स्मरतें त्या माडांच्या पात्यांवरुनी
पाणी होउन कसें झिरपलें
'शेवा' गेल्या भंडाऱ्याचें
कुणब्राऊ प्रीतीचें गाणें...
अजून स्मरतें वाळूंतिल बोटांत माझिया
पडलीं कोमल कशीं जोडवीं
आणि तत्क्षणीं कसे अचानक
होउनियां कापूरबाहुल्या
पेट्टुन आपण झालों ज्योती
—चंद्रज्योति सुखसौगंधाच्या
आणि कशा कायांच्या छाया
स्वस्तिक करुनी झाल्या अक्षर
होउनियां अशरीर तेधवां
कृष्ण मर्मरीं कोरियलें तें
चांदण्यांतलें अनुपम लेणें
अहा रेखिलें अनुपम आपण !

वाळूवरचें सगळें कांहीं पुसून जातें
म्हणोत कितिही लाख शहाणे
त्या डोळ्यांनीं पुन्हा पहा सखि
अजुन चित्र तें तसेंच दिसतें
त्या ज्योतींचा गंध तरळतो

पुणें, २७-१०-५७

आतां नाहीं जवळ नि दूर

आतां नाहीं जवळ नि दूर
सगळीकडुन दिशांना पूर
गगन वितळलें
भुवन निवळलें
मिळून गेले सुरांत सूर
आतां नाहीं जवळ नि दूर

उरे न आतां खेद नि खंत
खळांतही हसतो भगवंत
प्रकाशलाटा
उधळित वाटा
रचिती एकच पंथ अनंत
उरे न आतां खेद नि खंत

आतां सरलें भलें नि गैर
क्षणीं युगांचें गळलें वैर
मैत्र ओघळे
प्राण मोकळे
उधळिति गंध अनावर स्वैर
आतां सरलें भलें नि गैर

आतां आनंदहि अवधूत
तृप्तीलाही ओला ऊत

आतां शांति
किसलय-कांति
ऋतूवांचुनी नवप्रसूत
आतां आनंदहि अवधूत

स्वराशिवायच आतां गीत
मिठीशिवायच मीठी प्रीत
एकीं दोन्ही
मिटले मौनीं
नवसृजनाची उलटी रीत
स्वरांशिवायच आतां गीत

आतां मी माझ्यांतच चूर
तरि तुमच्यांतच वाहे ऊर
स्वरांत तुमच्या
माझी वाचा
जरी भासलों मुका नि दूर
आतां नाहीं जवळ नि दूर

पुणें, ७-५-५७

आकाशाचा छंद

छंद आकाशाचा होता तेव्हां जग होतें माझें
तेंच वेंधूं जातां आज झालें आकाशाचें ओझें

माझें खुळेंपण तेव्हां निळी शहाणीव व्यालें
तीच खणी परी आतां मुळा काळोखाचें आळें

वेंचलेल्या नक्षत्रांचे झाले रांजणींच खडे
तास घालूं जातां त्यांना जाती क्षणोक्षणीं तडे

तेव्हां भणंगपणांत रमा झाली होती दासी
आतां झालों तिच्या नादें मीच मला परदेसी

दुःख दिवसा आंधळें सुख रात्रीचें पांगळें
वाळूंतली मासोळीसें जिणें आकाशावेगळें

नेत्र आकाशाचा येथें होतो ठेंचाळत धोंडा
गरुडही गारुडानें होई कुंपण-कोंबडा

रोज पहाटे बिचाऱ्या येतें आठवानें रडें
जग म्हणतेंच आहे : देतो जागृतीचे धडे !

पुणें, २१-५-५८

झालें हवेचेंच दहीं

झालें हवेचेंच दहीं माती लोण्याहून मऊ
पाणी होऊनियां दूध लागे चहूंकडे धावूं

आज जगाचें गोकुळ आज यमुना पांढरी
आणि कालियाच्या उरीं घुमे कृष्णाची बांसरी

स्वैर चुकूनियां वाट खुळ्या हंबरती दिशा
भोंवळून धारानृत्यीं वेळा झाल्या वेड्यापिशा

आज समुद्राच्या पोटीं वाजे प्रसवाचा शंख
पालवती तुटलेले पुन्हा पर्वतांचे पंख

लक्ष आंचळांनीं दुभे निळी आकाशाची गाय
भिजणाऱ्या तृणीवरी दाटे संतोषाची साय

झुरुमुरु झुरुमुरु धारा लागती या झरूं
हरपलें होतें तें तें पाहे हळूच अंकुरूं

७-७-५८

अपरिचिते

अपरिचिते ! तूं चिरपरिचितशी परोपरी मज भाससि कां ?
गालिं जिभेचा धरुनि आवळा डोळ्यांनिच अशि हाससि कां ?

'बसीं'त दिससी कधिं रुसल्यागत अधर काढुनी पुढें जरा
अन् झटक्यानें उडवित जाशी तुरगपुच्छसा अलकतुरा
लगेच पण तूं थांबुन क्षणभर दुखावल्यागत पाहसि कां ?

आवडिचे मम ठावठिकाणे अचूक ठाउक तुला कसे ?
जळांत तारे मोजायाचें तुलाहि जडलें कसें पिसें ?
तरिहि लागतां माझी चाहुल निळींत पाहत राहसि कां ?

ठेच लागली वळणावरतीं होतिस तेव्हां तूंच कडे :
घाट घालुनी तूंच काय हा इथें पसरिले असे खडे ?
आणि 'आइ गऽ' किंचाळुनि वर बोट आपुलें चाविसि कां ?

अपरिचयीं परिचय बहरावा हीच तुझीही काय तऱ्हा ?
धडा घेउनी जवळ असुनही बळेंच राहुन दूर जरा
चंद्र उगवतां उरांत माझ्या करांत त्याच्या नाहसि कां ?

पुणें, ११-९-५८

विरले सगळे सूर

विरले सगळे सूर तरी ही उत्तर-रात्र सुरेल
ओसरल्यावर आपण सजणे अशीच ओल उरेल

श्वास आपुला वास होउनी हवेंत या तरळेल
ध्यास आपुला भास होउनी तमांत या उजळेल

गीत आपुलें शीळ होउनी या माडांत घुमेल
प्रीत आपुली वेल होउनी या वाळूंत रुजेल

सरेल अपुली वाट तिथें ही अशीच लाट फुटेल
पहाट होतां स्वप्न आपुलें फुलांत ओलावेल

पुणें, १४-९-५८

तोंवरी गाऊन घे

तापल्या आहेत तारा तोंवरी गाऊन घे
स्वप्न आहे लोचनीं हें तोंवरी पाहून घे

रे फुलांचा बाण आहे, अमृताची वेदना
नी सुखाच्या आंत आहे शापणारी यातना
त्राण आहे तोंवरी सप्राण हें साहून घे

आग आहे लागलेली अंतरींच्या मोहळा
आणि आकाशांत आहे आंसवांचा सोहळा
चालल्या आहेत धारा तोंवरी न्हाऊन घे

वादळीं अंधारल्या पाण्यांतुनी तेजाळुनी
कामिनी आवेगवेडी येत आहे दामिनी
जाग आहे तोंवरी रे दीप हा लावून घे
—राग हा लावून घे
तापल्या आहेत तारा तोंवरी गाऊन घे

पुणें, १५-९-५८

कळकाचें पातें

भगव्या आकाशांत डोलतें पिकलें पिवळें कळकांचें बन
निळें निळें आळींतिल पाणी बसलें जवळच विळखा घालुन

"शिवालयांतिल घुमली घंटा" वदलें कांपत शीतळ वारें
मावळलें जळ, मावळलें बन : क्षणांत अन् पालटलें सारें

होता पिकला पिवळा जोगी हिरवा हिरवा छेडित पांवा
मुक्तनीलकच विकललोचना स्वताच झाली निळा विसावा

—तोंच अचानक झडलें माझ्या अंगावर कळकाचें पातें
अजून तें कधिं संध्याकाळीं त्या जोग्याचें गाणें गातें

२५-१०-५८

वळून बघतां मागें

वळून बघतां मागें आतां घडलें तेंच पसंत
व्याप वाढती परंतु त्यांतच असे उदंड उसंत

पहाटशी ही वाटे संध्या, निर्मळ उजळ दिगंत
करुणाघन होऊन बोळती सगळे खेद नि खंत

दवांत भिजुनी दगडहि आतां हरित तृणें श्रीमंत
आतां कोणी उरे न परकें भेटे तें गुणवंत

शिशिरांतहि या स्पर्शुनि जातो कधिं अशरीर वसंत
आणि शहारुनि बोलूं बघतो हृदयांतिल रसवंत

बोलावेंसें वाटे तें तें बोलुन गेले संत
अमृतसिंधू किति उपसावा आणि कोठपर्यंत !

कांट्यांतुनि चाललों तिथें हा उमले कुसुमित पंथ
असेंच लिहितो मोडीमधुनी बालबोध भगवंत

पुणें, २८-१०-५८

तत्त्वज्ञानी

जवळच व्याकुळ पाण्यावरतीं
झुकली होती दवांत फांदी
अन् भिजल्या पुळणीवर होती
पारा होउन खेळत चांदी

जुनावलेली लाल वारुणी
तशीच अर्धी होती पात्रीं
अर्धी होती व्यथा होउनी
जळत राहिली अपुल्या गात्रीं

कथेंत तुझिया नव्हता नायक
होतें पण गालांवर पाणी
असें निसरडें घडतां कांहीं
भ्याडच बनतो तत्त्वज्ञानी

तें माझें अध्यात्म ऐकुनी
तूं खिस्ताचा जोग घेतला
पोरांनीं घर भरलें असतां
माझा आहे रिताच पेला

१९५८

प्रार्थना

प्रार्थना तीच
जी कवितेसारखी
अचल असून स्पंदशील
शब्दाच्या स्थावर शिल्पांत
बद्ध न झालेली
ती उगवते झाडासारखी
प्राणाचें बीज भेदीत
चढत रहाते
हिरवीगार अग्निशिखा होऊन
सतत सहज
असीम ऊर्ध्वांचा शोध घेत
ती प्राणांत उमलूं लागतांच
माणसाचाच होतो
अवधूत अश्वत्थ
त्याच्या पायांना मुळ्या फुटतात
आणि शोषूं लागतात
संचिताचें अवाक् आंधळें रसातळ
ज्याच्या दाहक रसामुळेंच
त्याची पालवी झडूं लागते
मौनाचा जप करीत
निष्फळतेच्या उपासनेंत
तो होतो आपादमस्तक
संपूर्ण सफळ
अंगांतून ढाळीत

प्रकाशाचे स्रोत
अशा शिशिरांत न्हाल्यानंतरच
वसंताचा स्पर्श होतो
प्रार्थनाच प्रसाद होऊन
तेवूं लागते ज्योतीसारखी
पण काजळीशिवाय
सावलीशिवाय

५-२-५९

वाढत्या सांजवेळे

वाढत्या सांजवेळे नये ग पाण्या जाऊं
भरल्या कळशीला वेढिती शनि-राहू

ढळते कांसवशी पायींची जड शिळा
बुजून पंचप्राण कंठांत होती गोळा

पाण्यानें भिजे कटी घामानें भिजे चोळी
भाळींचें भोळें कुंकू भिऊन आसूं गाळी

पेरीत गंध वेडे चेटूक करी वारा
अंगांत यक्ष कोणी छेडितो लक्ष तारा

पुरिलें तुळशींत होतें ग स्वप्न जागें
वैरीण पायवाट ओढिते पाय मागें

काळोखीं चपापून काढिते फणा शंका
स्वप्नींचा राजपुत्र वारीत येतो पंखा

पाण्यानें होते आग पंख्यानें होते लाही
नाहीं ग कधीं होत जीव हा उतराई

फुटतो बाई घडा संसारा जातो तडा
ओखटी वेळ मोठी छंद हा सोड वेडा

३१-५-५९

सुखा नाहीं चव

सुखा नाहीं चव
लव वठलेली आहे
दुःखा नाहीं भार
धार बोथटली आहे

ओसरला गंध
वारा पडलेला आहे
झाड बंद आतां
पाला झडलेला आहे

हवेमध्यें कुंद
छंद गोठलेला आहे
पावसाचा थेंब
वाटे आंत वाट पाहे

१-७-५९

फांद्यांमधुनी चंद्र दिसावा

फांद्यांमधुनी चंद्र दिसावा
मुळ्यांतुनी घुसळावें पाणी
सावल्यांतुनी अन् वाऱ्यानें
शिंपित जावें अत्तरदाणी

पाषाणाला स्वप्न पडावें
खुळी कळ्यांना यावी डुलकी
पदर ढळावा तुझा जरासा
झुळुक लागुनी हलकीफुलकी

तुला तयाचें भान नसावें
सांगत असतां होउनि कष्टी
त्या तेव्हांच्या धुंदपणांतिल
माझ्या मूर्खपणाच्या गोष्टी

तुझ्या व्यथेनें होतां व्याकुळ
'तिळा' अचानक उघडा व्हावा
जवळ अशी तूं असतांनाही
तसाच पुन्हा विसर घडावा

हलवुनि मज तूं चिडुनि म्हणावें
"जन्माचेच तुम्ही बैरागी!"
मींही घ्यावी चूक सुधारुन
होउनि व्यवहारी अनुरागी

फांद्यांमधला चंद्र तेधवां
पानांमागें जरा दडावा
डोळ्यांमधला थेंब तुझ्या अन्
माझ्या खांद्यावरी पडावा

३-७-५९

मराठी ग्रंथ संग्रहालय, ठाणें. स
अनुक्रम 28220 वि: ...
क्रमांक 9592 नों: दि: ...

दीस कसा तरी जातो

दीस कसा तरी जातो मन उन्हांत पांगून
पण काजळतां दिशा भितें जातें बावरून

नोहे रातीचें हें भय; गूढ माझ्याच वातीचें
तेल-खायऱ्या आंधळ्या मूढ आधार-मातीचें

माती तापून तापेना, वात पेटून पेटेना
ऐन वेळीं विरजती कांठीं जीवघेण्या वेणा

'शुभं करोति' म्हटली तरी घडेना अद्भुत
शापें मातीच्या का होतें असें ज्योतीचेंहि भूत ?

३-१०-५९

क्षितिजीं आलें भरतें ग

क्षितिजीं आलें भरतें ग
घनांत कुंकुम खिरतें ग
झालें अंबर
झुलतें झुंबर
हवेंत अत्तर तरतें ग

लाजण झाली धरती ग
साजण कांठावरतीं ग
उन्हांत पान
मनांत गान
ओलावुन थरथरतें ग

नातें अपुलें न्हातें ग
होउनि ऋतुरस मातें ग
तृणांत मोतीं
जळांत ज्योती
लावित आलें परतें ग

८-१०-५९

मागणें

माझें थकलें मागणें तुझें सरेना रे दान
गिमामागून अमाप तुझें पिके समाधान

दिसा वरुषे चांदणें स्वर्ग रात्रीचा आंदण
दाही दिशांच्या तीर्थांनीं माझा तुडुंबे रांजण

आतां खुंटली रे तृष्णा माझें कुंठलें मागणें
मीच झालों तुझ्या हातीं तुझें लाडकें खेळणें

तुझें माझें दयासिंधो जगावेगळालें नातें
तुझ्या माझ्या जिव्हाळ्यांत उभें त्रैलोक्यच न्हातें

माझ्या मागण्याहुनी रे तुझें देणेंच शहाणें
'तुझें-माझें ' हेंहि आतां फक्त शब्दांचे बहाणे

६-१२-५९

पेटलों मी फार

पेटलों मी फार; आतां भीति वाटे पेटण्याची
टाळितों एकान्त, छाया, चांद-वेळा भेटण्याची

फार आहे पाहिलें मीं, साहिलेंही फार आहे
शांतल्या या सागरीं जें सांचलें तो क्षार आहे

चांदण्या-गाण्यामुळेंही या जळाची आग होते
पीयुषाला गे विषानें दंशिल्याची जाग येते

जोग खोटा, भोग वेढी खोड झाल्या चंदनाही
पेटल्या ओल्या-सुक्याची शुद्ध का राहील कांहीं !

५-४-६०

भगवी रतन-अबोली

भगवी रतन-अबोली वेणी अस्त-विधूची उमथी कोर
लाल कडांची समुद्र-साडी मयूरपंखी चोळी भोर

स्वप्नबिदीच्या वळणावर तूं वळुनी क्षणभर झालिस दूर
घुमट उजळुनी, सज्ज्यावरुनी ओघळले सनईचे सूर

सांज-कुळागर झुललें फुललें नाचुं लागलें होउनि मोर
घटाघटांतुन सांडे कांचन अशी घनघटा आली थोर

झडे सुरंगी धुंद-तरंगी, नागचंपका मादक दर्प
हिर्वळलेल्या उन्हीं पसरले दर्वळते कनकाचे सर्प

स्वरनक्षीचा सुनील पक्षी झुले फांदिवर स्वप्नविभोर
हाय! उडाला...तशी भडकली काळी काळी रात्र कठोर

६-४-६०

मंद असावें जरा चांदणें

मंद असावें जरा चांदणें कुंद असावी हवा जराशी
गर्द कुंतलीं तुझ्या खुलाव्या शुभ्र फुलांच्या धुंद मिराशी

दूर घुमावा तमांत पांवा, जवळच व्याकुळ व्हावें पाणी
तूंहि कथावीं रुसुन अकारण सासू-नणदांचीं गाऱ्हाणीं

सांगावें तूं दुःख आगळें माझ्यासाठीं गिळिलें कैसें
आणि आंधळ्या भलेपणीं मीं तुला केधवां छळिलें कैसें

उदासतां अन् सुखांत, कोठें कौलारावर धूर दिसावा
असें निसटतें बघून कांहीं विषाद व्हावा जिवा विसावा

मंद असावें जरा चांदणें कुंद असावी हवा जराशी
करुणाभरल्या मुकाटपणिं अन् तुला धरावें जरा उराशीं

६-४-६०

भिजून आल्या ग

भिजून आल्या ग काजळराती
काजुल्यांचीं झाडें झेलीत हातीं
मागती मागलें दान

झडती गारा ग वेढिती धारा
दीप आळवितो वादळ-वारा
आगींत जागलें रान

पोळती मुकाट मधाचीं पोळीं
अंतीं परंतु ही रितीच झोळी
पाण्यांत झुरे तहान

तहान देण्याची जरी ग अशी
जागून जागून भिजली उशी
सुटेना तरी गिराण

काजळरात्रीं ग वादळ-रात्रीं
जोगुल-जागल्या जळाच्या पात्रीं
अबोध वाजतें गान

शापाचें ओझें ग घेऊन शिरीं
गंधित हाकांच्या भरून भरीं
सैराट हिंडतो प्राण

२२-५-६०

मोकळें किती वाटे

मोकळें किती वाटे
तृप्तीची धुंद दाटे
देहींच्या गंधपुष्पीं कोंवळे झाले कांटे

उजळ ओल्या वाती
नितळ निळ्या राती
स्वरांचे सर कोणी ओवितें मृदु हातीं

फेसाळ चांदलाटा
खेटती वाळुकांठा
माडांच्या रायांतल्या पाऱ्यांत न्हाल्या वाटा

छायांचें चांदण्याशीं
लग्न हें अविनाशी
दूर मी जरी असा तरीही तुझ्यापाशीं

२२-५-६०

पाऊस रात्रीं होऊन गेला

पाऊस रात्रीं होऊन गेला
रानांमाळांवर सोन्याचें ऊन
अजून माती कोवळी ओली
पानापानांतून कालची धून

मावलें नाहीं कवेंत तें हें
हवेंत फांकलें होऊन गंध
तापला होता हाडांत तो हा
झाडाझाडांतून कांपतो छंद

कणीससें हें मोत्यांत डोले
तमांतलें सखि हात्याचें प्रेम
अमृतसें हें जमून आलें
ओलेत्या पात्यांत हिरवें क्षेम

लोचनीं गालीं साजणी तुझ्या
माझिया ओठांची लाजरी खूण
उन्हांत तसें मनांत असें
अजून खिरतें साखर-चून

२३-५-६०

घनसगर्भ नजर एक

घनसगर्भ नजर एक, स्मित सूचक फुलणारें
संकेतक वाक्य एक विविधार्थें छळणारें

दे अथवा विद्युद्वत स्पर्श जरा ओझरता
त्याविण सखि खिन्न जिणें दिवस सुन्न व्यर्थ रिता

ये नेसुन वसन धवल, माळुन ये धवल फुलें
भाळावर खेळवीत नवलाचें स्वप्न निळें

उजळ उजळ कांतिरसें सांध्यगूढ श्यामलता
फुलव मधुर कुटिल वचें प्रतिभेची पुष्पलता

दूरांतुन पण रात्रीं निःश्वासित गुज अधुरें
गाळित ये हृत्पात्रीं तिमिराचें विष गहिरें

अन् भिडतां क्षितिजाला ज्वालांतुन मूक व्यथा
एकाकीपणिं तसल्या ज्योत्स्नारति हो कविता

१६-६-६०

मंदावतां सगळीं उन्हें

मंदावतां सगळीं उन्हें आलीस कां उशिरां अशी ?
थंडावतां जळुनी वनें झडलीस कां सर गारशी ?

शृंगारला स्वप्नें झुला केव्हांच तो गे वाळला
सरतां वसंत असा उरीं झंकारशी कां तारशी ?

आल्या घडी वळल्या सुन्या पेल्यांस अन् गेले तडे
तरि त्यांत कां धुंदावुनी ओसंडशी मधु-धारशी ?

सुकतां दळें कमळें जळें झुकतां निराशुन चांदणें
प्रतिभेंतलें हुकलें जिणें कां वास्तवीं आकारशी ?

जें जें मिळालें जीवनीं उशिरांच तें आलें असें
छळलाट ही हृदयांतली सखि तूंहि कां ग उभारशी ?

तुजसाठिं जें जें जोडिलें वैतागुनी लाथाडिलें
पथ पाहुनी थकल्या जिवा भिडलीस कां तलवारशी ?

रुधिरांत या स्वरवाहत्या जरि उर्वशीशी बिंबशी
म्हणणार मी न तरी पुन्हा आलीस कां उशिरां अशी

१७-६-६०

कौलारांवर लाल खेळतो

कौलारांवर लाल खेळतो निळा निळा सखि धूर
हिरव्या तरुराजींत दाटलें काजळतें काहूर

दिशादिशांतुन आषाढाच्या श्यामघनांना पूर
तृणाप्रमाणें मनेंहि झालीं चंचल तृष्णमयूर

गडे लागला विलासखानी-तोडीचा उरिं सूर
गोड अधिर या क्षणींच कां तूं जवळ असूनिहि दूर !

२३-६-६०

सरिंवर सरी आल्या ग

सरिंवर सरी आल्या ग
सचैल गोपी न्हाल्या ग
गोपी झाल्या भिजून चिंब
थरथर कांपति निंब-कदंब
घनांमनांतुन टाळ-मृदंग
तनूंत वाजवि चाळ अनंग
पानें पिटिती टाळ्या ग
सरिंवर सरी आल्या ग

मल्हाराची जळांत धून
वीज नाचते अधुनमधून
वनांत गेला मोर भिजून
गोपी खिळल्या पदीं थिजून
घुमतो पांवा सांग कुठून ?
कृष्ण कसा उमटे न अजून ?
वेली ऋतुमति झाल्या ग
सरिंवर सरी आल्या ग

हंबर अंबर वारा ग
गोपि दुधाच्या धारा ग
दुधांत गोकुळ जाय बुडून
अजून आहे कृष्ण दडून
मी-तूं-पण सारें विसरून

आपणही जाऊं मिसळून
सरिंवर सरी आल्या ग
दुधांत न्हाणुनि धाल्या ग
सरिंवर सरी : सरिंवर सरी...

२४-६-६०

तुला पहावें

तुला पहावें कधिं भिजतांना
कधिं अथवा पुरती भिजलेली
नजर जाउनी माझ्यावरतीं
क्षणभर लज्जेनें थिजलेली

तुला पहावें कधिं एकान्तीं
उदी मुक्त कच विंचरतांना
अन्यमनस्कपणें अपुल्याशीं
अरळ ओळ मम गुणगुणतांना

तुला पहावें कधिं मेजाशीं
रेखित असतां व्यथा कथेंतुन
मंद निळ्या विद्युद्दीपीनें
रेघ मुखाची निघतां उजळुन

तुला पहावें उन्हांत केव्हां
वेगवतीवरुनी वळतांना
कटाक्ष सूचक टाकुनि मजवर
उडत्या कुसुमासम हसतांना

तुला पहावें काव्य परिसतां
चकित विकल कधिं सभय बावरी
अधिर व्हावया माझ्या मुखिंची
अक्षय-मधुची नवलपांवरी

तुला पहावें छायानर्तनिं
        कधिं स्वप्नांनीं थरथरतांना
झुकुनि वेलशी खांद्यावरतीं
        अधरानें मज मंतरतांना

३-७-६०

आज पहाटे

आज पहाटे निष्पाप पापण्यांवर
उमलत असतांना सोनेरी जाग
तुझीं सानुराग अंगुळें खेळवीत होतीं
माझ्या थकल्या अलकांतून एक मुलतानी राग
अनावर निःश्वासांतून ठिबकत होते गालावर
सुगंध-शीतळ पुष्पराग
खरेंच तूं कुजबुजली होतीस,
"या घटकेला वाटेल तें माग."

लडिवाळपणानें लगडत रचलीस अंगावर
तिशीच्या लुसलुशीत उश्यांची मखमली गर्दी
अर्धतंद्रावस्थेंत राहिलों कुरवाळीत
एक रेशमी अभ्र्याची मत्तोन्नत गिर्दी
रंभोरूच्या अनावृत स्पर्शांतून
देत होतीस जलतरंगाच्या नांदीची वर्दी
वाटलें मी केवळ स्वरांचा पागल
तूंच या तरल संगीतांतली खरी दर्दी

राजहंसीच्या राजस सहजतेनें
गळ्यांत गुंतवीत ओवळ-सराची मान
डाळिंबाच्या उद्काळ ओठांनीं
भरवलेस मला माझेच मुकलेले प्राण
माधुर्याची शीग होऊन नकळतच
गळला उरांत रुतलेला तृष्णेचा बाण

तजेल्याच्या नद्या उतून
उजाडल्याचें झालें भान

गुलाबी धुकें वितळून गेलें
सर्वत्र तरिही तुझाच भास
पाचोळ्यांतहि ओलाचिंब
तुझाच वास, तुझाच श्वास

६-७-६०

नजर तुझी

नजर तुझी लागुन झालें घायल विकल आज
काजळ डोळां घालतां जिवा उगिच वाटली लाज

विटुनि सुखा इतुके दीस बासनीं बांधिला साज
काढुन पुन्हा लागलें नटूं सोडुन रीतरिवाज

लावुन ज्योत माळुन फुलें रचुन शेज-बाज
बघत वाट जागलें किती असून घरंदाज

दिसाया किती सालस माझा राजीव-लोचन-राज
धरुनि धीर जपुनि तीर हेरितें तिरंदाज

७-७-६०

वाटच होती बघायची तर

वाटच होती बघायची तर
मज माझें का घर नव्हतें ?
घाट सुचविला मला कशाला
पायिं तुझ्या बळ जर नव्हतें ?

गांठभेट जर नकोच होती
बघुनी मज तूं ओंझरतें
थांबुनि दारीं केलें कां रे
उंबरठ्यावर हृदय रितें ?

ओलांडुनि तो निघतां मी का
तुला तुझें घर आठवलें ?
ठावें का मीं किति तुजसाठीं
ओठीं अमृत साठविलें ?

घर हुपल्यानें गड चढल्यानें
मी माझी मज सांपडल्यें
भान हरपुनी कशी अचानक
तुझ्याच हातीं पण पडल्यें ?

कसे कळावे तुझे बहाणे ?
जरा लाविला बोल खरा
सरला तो पण, सरलें मीही
कुठें अशी शिकलास तऱ्हा ?

१२-७-६०

मराठा ग्रंथ संग्रहालय, ठाणें. स्थळप्रत.
अनुक्रम 28220 वि: काव्य
क्रमांक 15913 नों: दि: 15-2-61

घाव राहो वाहता हा

घाव राहो वाहतो हा लाव पण त्यानें टिळा
दाह वाढो, त्यांतलें गे तेज पण लाभो तुला

वेदना प्राणास भेदी ती न कधिं भावो जगा
भक्तिचें हें त्यांतलें तूं गीत पण रंगून गा

देह खंगूं दे क्षयानें उग्रतर वा दे सजा
मात्र माझी अंत्ययात्रा शांतपणिं पाहून जा

त्या तिथीला मध्यरात्रीं मात्र होउनि कोमला
दीप दारीं लावण्याची आठवण होवो तुला

१७-७-६०

तें स्वप्न एक होतें

तें स्वप्न एक होतें पडलें मला दुपारीं
मारून मात्र गेलें अंतीं सुरी जिव्हारीं

जडलीं करीं कराग्रें बुडली दिठी दिठींत
तों वाजल्या हजारों झाडांतुनी सतारी

आपाद चिंब न्हालों धारांत चांदण्याच्या
झरले झरे दुधाचे स्रवुनी कडेकपारी

वाटा पुसून गेल्या लाटांत आसवांच्या
तारूं बनून आलें घर दृष्टिच्या किनारीं

गजघांट तों जगाची वाजून जागली ती
ठेवून मात्र गेली मागून नागरात्री

अजुनी तरीहि गातों शरपंजरीं विषारी
"तें स्वप्न एक होतें पडलें मला दुपारीं"

१०-१०-६०

जळण्यांतहि सुख आहे

जळण्यांतहि सुख आहे ज्वालांतुन फुलण्याचें
ढळण्यांतहि गुज आहे हित अंतिम कळण्याचें

स्रवण्याचा वर भेटे जळणाऱ्या अधराला
हृदयींचा हर भेटे ढळलेल्या पदराला

पडणाऱ्या गति लाभे अपुल्यांतच चढण्याची
कढणाऱ्या युति लाभे रतिवांचुन बुडण्याची

जळतों मी, ढळसी तूं आव्हानित मरणाला
अमराचा अळिता सखि अपुल्या पण चरणाला

२४-१०-६०
मराठी ग्रंथ संग्रहालय ठाणे
वा. क्र. ११२८९
मराठी ग्रंथ संग्रहालय, ठाणे. स्थळप्रत.
अनुक्रम २८२२० वि: ४१.०४
क्रमांक १५१२ नोंः दिः १७-२-६१